TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HINÇER

No. 206 EYLÜL 1966 YIL : 18 — CİLT : 10

Saz Şairleri :

Ardanuçlu Âşık Efkârî

— III —

Yazan: A. Emin ARSLAN

Efkârî anlatmaya devam ediyor:

Birkaç gün sonra beni yine hayranlıkla dinliyorlardı. Israrları üzerine iki koşma daha söyledim.

K O Ş M A

Bir güzelin sevdasına tutuldum
Dursam bu dert beni deler gezerim
Genç yaşımda aşk yoluna atıldım
Şimdi akıbetim diler gezerim.
Erisem dağların beyazı gibi
Kurusam bağların kirazı gibi
Eşinden ayrılmış bir kuzu gibi
Eşim, eşim deyi meler gezerim.
EFKÂRÎ bu sevda bir verem gibi
Kimde yâre vardır bu yârem gibi
Aslıyı yitiren bir Kerem gibi
Sedefli sazımı çalar gezerim.

K O Ş M A

Aşk benimle ben aşkımla gezerim
Gönlümü sevdadan döndüremedim
Pervane misali yandım yakıldım
Aşkın şem'asını söndüremedim.
Kendimi Şirin'e Ferhat eyledim
Çıkıp dağbaşına çok dad eyledim
Girip dost bağında feryat eyledim
Ben bülbülü güle kondurmadım.
Yatarken erenler yettiler bana
Endam aynasını tuttular bana
Yarı bir muamma ettiler bana
Çalıştım çözdüm de indiremedim.
Efkârî ne vefa bekler dünyadan
Bundan sonra halim görsün yaradan
Ded'm gönül vazgeç aşk-ı sevdadan
Ne kadar dedimse kandıramadım.

Kardeşim Ali Ağa; «Aman Abdullah Hoca bununla sen meşgûl olacaksın. Çünkü bu işi en iyi anlayan sensin,» dedi. Abdullah Hocayı, (köyün o zaman ücretli imamı yokmuş) Yolüstü'ne imam tuttular. Bir hafta sonra yapılan toplantıda da eski âşıklar gibi divan söyledim.

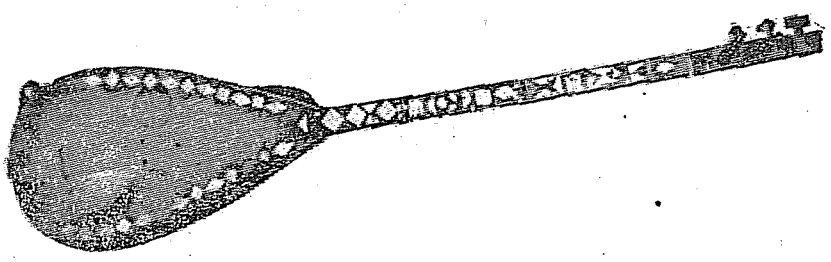
D İ V A N

Ademiz, adem gibi insan olan anlar bizi
Zati hakta hakikî irfan olan anlar bizi
Varına unvanına mağrur olanlar anlamaz bizi
Geçip küllî varından bir yan olan anlar bizi

Biz canandan mey içmişiz can ciğerden yareyiz
Bizde var yanık tecelli zaten bahtı karayız
Halktan ırak Hakka yakın aşıkî bîçareyiz
Geçip küllî varından bin yan olan anlar bizi

Çün oldum aşka Efkâr gönül verdim yara ben
El bağlayıp divan durdum çok yalvardım yara ben
Başım vurdum, yüzüm sürdüm yine vardım yara ben
Âşıkı Efkâr gibi yara kurban olan anlar bizi.

Peşinden de bir semaî söyledim. Bunların isimlerini o zaman ben bilmiyordum. Bu divan, bu koşma, bu semaî'dir, diye Abdullah Hoca anlattı. Âşık makamlarını ve usûllerini de bana o öğretti. İyi saz çalmasını ise Harmanlı Köyünden Sabri Bey öğretmiştir (1) Benim için hususî saz ısmarladılar. Elime aldığımda sedefli yeni sazıma söylediğim ilk parça şudur:

Âşık Efkârî'nin sedefli sazı ...

S E M A İ

Benim ile bile söyle
Sesliyeyim sazım seni
Bizim kader ni'dem böyle
Yaslıyayım sazım seni.

Âşık oldum coşmalarla
Kanayıp ta taşmalarla
Güzel güzel koşmalarla
Süsleyeyim sazım seni.

Yanarsam beni kınama
Hasretim nazlı sonama
Efkârî, dertli sineme
Yaslıyayım sazım seni.

Yolüstü Köyünde bir âşık çıkmış, diye, her tarafa yayılmış. Ardanuç halkından bazıları, Efkârî'yi bir usta şairin yanına gönderelim mi, diye, Abdullah Hoca'dan fikir danıştılar. O da bana dönüp:

«Efkârî, bak ne diyorlar, nasıl, gider misin?» deyince, şöyle cevap verdim:

K O Ş M A

Agâh ol halimden Abdullah Hoca
Âşıkım ol yâre gönderin beni
Ne günüm gündüzdür, ne gecem gece
Düştüm ah ü zâra gönderin beni.

Bâde ben alanda o yar elinden
Korkmadım sevdanın kalma kalinden
Peri gitti ben de varım dalından
Herhangi diyara gönderin beni.

Âşık meclisi'ne irfan yanına
Ehli kâmillerin varam şanına
Nasip olsun gidem yâr diyarına
Pervaneyim nâra gönderin beni.

Efkârî'nin derdi hayâlet değil
Sözleri irfanca cehalet değil
Aslâ düşeceğim hacalet değil
Kalmam yüzü kara gönderin beni.

Öyle ya, âşığın derdinden ancak âşıklar anlar. Komşular ve Abdullah Hoca, onu Savşat'ın Cevizli (Tibet) köyünde oturan Âşık Sefilî'ye göndermeye karar verirler. Yanına bir adam katarak ilk fırsatta Şavşat'a uğurlarlar. Kasaba merkezine gelir, evvelâ misafir olduğu konağın sahibi Behlül Beyi metheder. Sonra da cemaate dönerek:

K O Ş M A

Oturan ağalar, beyler, gaziler
Sevda saldı bir firkate gelmişim.
Âşık gönül yâr der yanar sızlar
Can dayanmaz bu zahmete gelmişim.

Sormayın sevdanın kalmakalını
Çeken bilir kaygusunu halini,
Dedim bir üstadın tutam elini
Kazanıza merhamete gelmişim.

Pîr'im destur verdi Şavşat'a varam
Eş ile ehbabı tanışem görem
Sefilî Baba'nın hatrını soram
Bir ziyaret bu Şavşat'a gelmişim.

Bu sırada dinleyiciler arasında bir konuşma olur ve bu konuşma bir fısıltı halini alır. Peri kızının saçlarını sayan Âşık Efkârî bu mudur, diye, bir söz kulağına gelince:

K O Ş M A

Beni eserletip aşka düşüren
Alyanak üstünde bir zülfün teli
Hallarının arasından hat çekmiş
Taksima memurdur yâr zülfün teli.

Sabah değer mah yüzüne dökülür
Bir taraftan kıvrım kıvrım bükülür
Sağ taraftan sol tarafa çekilir
Sıralar yüzünde nur zülfün teli.

Bazen de dokunur kara kaşına
Yar beni yandırır aşk ateşine
Geniş dünyay Efkârî'nin başına
Eyledi sevdiğim dar zülfün teli.

Kış mevsimi olduğu için, geç vakitlere kadar gönülleri fetheder. Tam sazı eyletip dinlenecekken, «Geceler uzundur, devam et âşık, diye, bağırırlar» O da şu semaileri söyler:

S E M A İ

Ben ki aşkın bülbülüyüm
Varem gonca güle gidem
Aşk benimle, ben aşkımla
Yoldaş olup yola gidem.

Ben bir güzel'n kuluyum
Yâre yar diyen deliyim
Yârin öten bülbülüyüm
Bu aşkımla bile gidem.

Arasam yâri bulurum
Sorarsam haber alırım
Belki görmeden ölürüm
Sorem ilden ile gidem.

S E M A İ

İzin verin beyler bana
Sılaya bir baş giderim
Aşk ateşi dolmuş cana
Sönmez bir ateş giderim.

Bir göz sevdim gonca güldür
Benim gönlüm ona kuldur
O yâri bulmak müşküldür
Olmuşum sarhoş giderim.

EFKÂRÎ'nin bu merakı
Sinesinde kaldı bâki
Yârim oldu bana sâki
Gördüm kara düş giderim.

Sabahleyin refakatindekilerle yola revân olur. Nihayet 2 şubat 1923 gecesi Sefilî Baba'nın huzuruna çıkar.

Asıl adı Hebil olan Âşık Sefilî, kuvvetli bir irticale sahip «Hak âşığı» dır. Efkârî'den edindiğimiz bilgiye göre, Beyaz sakallı, ufak boylu, halim selim ve hoş sohbet, sevimli bir ihtiyardır. Arapça ve Farsça da bilmektedir. Üstelik kendisini ömrünün son yıllarında tasavvufa da vermiştir. O gece Efkârî, sedir başına oturmuş, elindeki tesbihi çeviren Sefilî'nin elini öper: «Yeriniz mamur, makamınız cennet olsun» der. O da bunun alnından öperek: «Aşkın mübarek olsun oğlum, sonu da hayırlı olsun» der. Oturması için kendisinin tam karşısında bir yer gösterir. Karşılaşmalarını dört gözle bekleyen meraklılar odayı çoktan doldurmuşlardır. Bilâhare oturulacak yer bulunmaz. Halk, iki odanın tahta bölmesini söker, iki odayı bir oda yaparlar. Kılınan yatsı namazının imamlığını Sefilî yapar.

Namazdan sonra meclis kurulur. Âşıklık usûlüne göre:

Aldı Sefilî:

Maksudü muradın versin ol bari,
hoş geldiniz.
Âşık olan elbet sever bir yâri,
hoş geldiniz.
Mey ile mest olan varır pîr-i
muğan bezmine,
Münkire lâyık gördüler inkârı,
hoş geldiniz.

Aldı Efkârî:

Hoş oldu gönül gülşeni,
Ey veli gördüm seni
Sen, âşıklar dervişanı
Evveli gördüm seni
Bizde kibir aranılmaz,
Âşık-ı biçareyiz
Geldim Şavşat kazası'nın
Bir gülü gördüm seni.

Tarafımızdan ilk defa sözü edilen Efkârî - Sefilî karşılaşmasının tamamını buraya alamadık, çünkü hayat hikâyesini anahatları ile, bir an evvel bitirmek ve özetlemek endişesindeyiz.

Bu karşılaşmada, her ikisi de hiç yer değiştirmeden saza söze devam ederlerken sabah namazı açılır. Karşılaşmayı mümkün mertebe zaptedip yazanlar bunun bir nüshasını da Efkârî'ye verirler.

Bütün bunlardan bahsetmemiz, bir âşığın meydana gelişindeki olay ve sebepleri ifade etmektir.

---

(1) Dr. M. İlhan Başgöz. «Türk Halk Edebiyatı Antolojisi», 1956, İstanbul - Eserde «Efkârî, 1898 de doğmuştur. Huzurî'nin çıraklığını yapmak suretiyle ondan da söz öğrenmiştir» der.

(Sayı 6, Mayıs 1964 tarihli Tarım Postası).

Halbuki rahmetli Huzûrî ile ilk tanışması ve karşılaşması Efkârî'nin olgunluk çağına rastlar. Kendisine saz öğretenleri ise yukarıda yazdık. Ardanuç'ta Efkârî'nin kendi açtığı kahvesinde olan bu ilk tanışma ve karşılaşma, 8 Nisan 1938 tarihinde olup, birbirlerine sual-cevap, «hiciv» taşlamalar meşhurdur. (Adem Şentürk «Huzurî-Efkârî karşılaşmaları» Hürriyet Matbaası-Artvin, 1966) Bunun tam metnini orada hazır bulunan M. Âdil Özder kaleme almıştır. İkinci karşılaşma yine aynı yıl Artvin'de Halkevinde olmuştur ve yukarıda klişesini verdiğimiz saz, kendisine hediye edilmiştir. Geceyi yöneten Behçet Kemal Çağlar, her iki âşığın söylediklerini de tesbit etmiştir. (Behçet Kemal Çağlar «Çoruh içinde iki Çoruh - iki coşkun şair», Yeşil Çoruh Dergisi s. 2, Şaka Matbaası - İstanbul, 1953)

Bütün bunlardan haberi olmayan yazar, aynı zamanda âşığın doğum tarihini de yanlış yazmıştır. Doğrusu: Efkârî 1900 de doğmuştur. İddiamızı ispat eden elimizdeki Efkârî'nin hüviyet cüzdanının bir suretidir.